

POKOL mélyén RÓZSAKERT

avagy az ezredes úr golyóstolla

Olyan nagyon sokan, állítólag, nem voltak azon a tüntetésen, amelyen főképp ellenzéki képviselők tiltakoztak a bolíviai Santa Cruz városában, miközben a kormány kitüntette mindazokat a bátor, önfeláldozó kommandósokat, akik agyonlőtték Eduardókat. A tüntetők nem hangoskodtak sokat, mindössze egy-két beszéd hangzott el, némi füttyszó hallatszott, kis taps, aztán az emberek szétszéledtek. Lévén szombat, inkább pihenni vágytak. A tiltakozást rövidre fogták azért is, mert a város fölé sötét fellegek tolultak, jókora vihart ígérve. Hogy abból aztán nem lett semmi, arról nem ők tehetek. De hogy mi történt Eduardóval és társaival, ezen írás megkezdésének pillanatában nem tudni pontosan. Az első kósza hírek úgy szóltak, hogy a Santa Cruz-i Las Américas szállóban kettőezer-kilenc április tizenhatodikának hajnalán az elit kommandó tűzpárbajba keveredett a vendégek kisebb csapatával, s hosszabb lövöldözés után sikerült ártalmatlanítani a veszélyes bandát. Rövidesen afelé bővült a dolog, hogy az áldozatok között legalább egy magyar van, név szerint bizonyos Rózsa Flores Eduárd, aki egyáltalán nem ismeretlen magyar honban, lévén, hogy amikor csak tehetette, hallott magáról, hovatovább film is készült róla, amelyet a „királyi” tévé is műsorára tűzött, így szép számú néző élvezhette. Még később Edu Flores neve mellé felzárkózott Magyarosi Árpádé, továbbá az ír Michael Martin Dwyeré. Ők tehát életüket veszítették. Élve sikerült megúsznia a horvát-bolíviai állampolgárságú Mario Tadićnak és a magyar állampolgársággal is rendelkező Tóásó Elődnek, akiket letartóztattak, majd vizsgálati fogságba helyeztek. Az esemény nyomán a bolíviai hatóságok azt állították, elvetemült terrorista csoportot számoltak fel, amely csoport többek között Evo Morales elnököt is meg akarta gyilkolni.

Mind a mai napig homályos, Bolívia, azaz Santa Cruz és Edu esetében pontosan mi is az ÜGY, s leszámítva az esetleges anyagiakat – vagy beleszámítva azokat is –, mi lehetett, mi lehet a magyarázata a történeteknek. Ehhez érdekes adalékul szolgál, hogy Eduardo Florest halála után többen is a jobboldal Che Guevarájának kiáltották ki. Ennek persze ő aligha örült volna, hiszen a szerinte gyökeréig hamis Che Guevara-mítosz lerombolásában is derekasan részt vállalt. Hogy csupán ebből a célból-e, vagy más is van a dologban, csoda tudja, elég az hozzá, hogy Eduardo a saját várt vagy váratlan, jósolt vagy jósolatlan halála előtt interjút készített, vagy csak akart, az éppen a Las Américas apropóján utóbb – a választásokra készülő fia nyomán – megvádolt Aureliano Buendia ezredessel. Nem, bossánat: Gary Prado Salmón tábornokkal, akiről tudni lehet, annak a katonai alakulatnak az élén állt, amely elfogta, majd likvidálta a hatvanas évek végén a legendás szabadságharcost, Che Guevarát.

Az egyik fotón a sok közül Eduardo a nyugalmazott tábornok könyvtárszobájában álldogál szürke, mintás ingben, olybá tűnik, azzal a szürkésfekete robusztus karórával, amely a kommandós akció után csupaszon kiterített testének bal csuklóján látható majd. Előtte ül az ősz tábornok, tőle balra a falon egy hosszú, nyugdíjig érő katonai pályafutás képei, háta mögött kötetek halmaza. Nem elég nagy a felbontás ahhoz, hogy a gerincekről olvashatók legyenek a címek, azonban könnyen kitalálható, a polcok nem Gabriel García Márquez vagy Jorge Luis Borges műveitől roskadoznak, s a két férfiú nem ama száz év híres-neves magányát vagy a világ bábeli könyvtárának fogas kérdéseit, esetleg a borgei ábécé első betűjét, *alefjét* jött össze megvitatni. Akkor mégiscsak az interjú? A fotó mindenképp az összeesküvés gyanúját erősíti most a bolíviai ügyészségben. A gyanúsítottak állítólag ultrabizalmas levelezést folytattak számítógépen, és akkor mi más lehetne az értelme? Mint összeesküvés. És mi az összeesküvés lényege? Márpedig az nem lehet más, tudjuk megint csak, mint Evo Morales elnök megölése, a többenél módosabb Santa Cruz tartomány végleges elszakadása fegyveres harc árán. Eduardo Floresék ezt igyekeztek előkészíteni, a nagyon is tapasztalt és mindenképp érdekelt Gary Prado pedig ebben igyekezett a segítségükre lenni. Teljesen mellékes ezek szerint az, hogy – utánanézünk közben – a Che Guevara nimbuszát lerombolni igyekvő interjú tényleg elkészült, ergo levelezésük és találkozásuk szólhatott csupán erről.

Nem vitás, mindenféleképp megkülönböztetett figyelmet érdemel az érintett, bekorlyozott, meglögybölt, megízlelt, jellegzetes rumként Kubából exportált-importált mámorító (világ)szabadságharc. Az annak élére került, jelképen túl emblémává vált szakállas figurának szempontunkból kihagyhatatlan a históriája, az ikon-férfiúnak, kinek még ma is mindenféle csészéken, pólókon, plakátokon és egyebeken, Switcheken és Swatchokon felfedezhető jól ismert, időtálló komor ábrázata. Hosszú hajjal, csillagos, fekete franciasapkával legalább annyira része a popkultúrának ő, mint Mick Jagger a kiöltött nyelvvel, vagy a Beatlek bármijükkel, netalán Marilyn Monroe a peroxid szőkeségével, főleg mióta a popművészet is Andy Warhol révén felfedezte magának. Akárcsak a Coca-Colát. (Láttunk már klotyófedeleket is az arcképével.) Ernesto Rafael Guevara de la Serna (másutt még Ernesto Guevara Lynch de la Serna stb.), közismerten Che Guevara, akit közelebbről az ifjabb nemzedékek már kevésbé ismernek, bár Argentínában látta meg a világot, köztudottan kubainak számított, főképp azért, mert Fidel Castro az ötvenes évek végén született kubainak nyilvánította, miután kitörő szenvedéllyel jó nyálasan homlokon csókolta. Nem is egyszer. Che életrajzírói feljegyezték, hogy szülei nagy súlyt fektettek a tanítatására, tanult is szorgalmasan, szabadidejében szívesen játszott indiánosdit, s mindenkit így szeretett megszólítani: *hé!* (Innét a *Che.*) Később motorozott. Negyvenhatban fejezte be a középiskolát, ahol is főképp irodalomban és sportban jeleskedett. Juan Domingo Perón hatalomátvétele után pár nappal lett nagykorúvá.

Rövidesen megérkezett a behívó, ám ő akkor még idegenkedett a fegyvertől. Hogy ne vigyék el, abban asztmája határozottan a segítségére sietett. Végre ez a vacak tudom valamilyen hasznomra is válik, viccelgetett.

Mérenknek indult, orvos lett belőle. Egyetemi évei alatt, úgy tudjuk, nem nagyon politizált, annak ellenére, hogy szülei antiperónista aktivisták voltak. Az ötvenes évek elején egyik, politikai elkötelezettségére nézve radikális haverjával (Alberto Granado bioké-

mikus, a minap halt meg, szép kort érve meg) holmi ócska Norton 500-as motorkerékpáron beutazta Dél-Amerikát, közben, akárcsak majd később Bolíviában, naplót vezetett. Ami a naplóba nem került be, de amit ez a haver, amikor megromlott közöttük a viszony, pletyka vagy sem, mindenfelé terjesztett, az az, hogy útjuk során Che Guevarának alkalmi viszonya volt egy szegény sorsú, még éppen csak bimbózó indián lánykával, akit a légyott után nyomban faképnél hagyott. Történt ez mégpedig úgy, hogy egyik nap éppen valami szerencsétlen indián leprafészeknél szakadt le a Norton kipufogója, s hatalmas szikrákat vetett, ahogy az apró kövekhez ért. Meg kellett hát reparálni. Neki is látott, Che meg elment kicsit körülnézni. Így találkozott a félmeztelen, citrommellű kislánnyal, aki nagyon megtetszett neki, lévén eléggé nagytermészetű komisszári hajlamain túl, vagy azok mellett. Tüstént jó sok pénzt beígért a leány anyjának, ha a gyermek ott helyben az övé lehet. A kilátástalan nincstelenség nagy úr, az asszony belement, a koszos putri hátsó fertályában megesett a dolog, nincs mit tagadni. A legcsúnyább ebben, hogy Che Guevara a végén nem akart fizetni, inkább kereket oldott. Úgy, hogy felpattantak a megjavított járműre, s nagy gázzal mentek tovább. Ez a haver csak később tudta meg, miért kellett onnan oly sebtében távozni.

Volt, ahogy volt, visszamenni nem lehetett, nem is volt tanácsos. Becsületére váljék Chének, úgy tűnt, bántja az egész. Merengővé vált, sokat töprengett, és hogy ennek az eseménynek mekkora része lehetett abban, hogy Che Guevara rádöbrent Latin-Amerika síró-rívó, üvöltő nyomorára, azt pontosan nem lehet tudni, de biztos, hogy lelkileg közrejátszott. Innen persze kellett még pár lépés az egész földrészre vagy az egész világra kiterjedő forradalom elképzeléséig, de megvolt a nagy löket. Visszatért Argentínába, befejezte tanulmányait, majd újfent útra kelt. Guatemalában kötött ki. Aligha lehet itt cél Eduardo Floresszel kapcsolatban Guevara egész életét elmesélni. Lényeg az, hogy útban Guatemalába Che Bolíviát is érintette, s valószínűsíthető, ekkor tűnt fel neki a túlnyomórészt kismizett indiánok lakta, tengődő ország mint lehetséges terület a küzdelem kibontakoztatására. Guatemalában ugyanakkor, ahol épp akkor döntötték meg a CIA segítségével Jacobo Arbenz Guzmán demokratikusan megválasztott kormányát, jöhetett a felismerés, hogy az első számú gonosz az USA, amellyel meg kell küzdeni. Úgy tűnik, itt alakult ki benne a végleges meggyőződés akkori szerelme, egy indián származású, dúskeblű marxista közgazdász hatása, hogy a szabadságot és egyenlőséget csak fegyveres felkeléssel lehet kivívni a felfegyverzett néppel együtt, mely fegyveres harcnak egy végcélja lehet: a mindent gyógyítani képes, mindenre gyógyír szocializmus. Később Mexikóvárosban kötött ki, ott egy sorsdöntő éjszakán egy lebujsban megismerkedett az alacsony mennyezetű helyiséget telepőfékelő Raúl és Fidel Castróval, majd kisvártatva csatlakozott a Fulgencio Batista kubai diktátor megdöntésére szervezkedő csoporthoz. Ötvenhat decemberében mintegy nyolcvan társával együtt a Nagymama (*Granma*) nevű jachton (*mission impossible*) Kubába utazott. Ott partra szálltak, mindannyian bátrak és elszántak, józanul nézve örültek, hogy csatát nyerjenek. Az eredmény ismert, Batista úgy megrémült a szörnyű Nagymamától meg a szakállas (szerb csetnik kinézetű torzonborz) seregletétől, hogy menekülőre fogta. Ezzel új hosszú fejezet kezdődött Kuba történelmében, Che neve pedig – Fidel Castróval együtt – egyre zengőbbé, visszhangosabbá vált.

Mellesleg: Castróéknak sikerült, ami később épp velük szemben az ugyancsak legendává, repülőtérré, sportpályává és egyébbe vált amerikai elnöknek, John Fitzgerald Kennedynem. Hatvanegy áprilisában Fidelék szétverték az Egyesült Államokban felületesen kiképzett, az amerikai hadsereg segítségével a Disznó-öbölben partra szálló kubai emigránsok inkább zajos, mint ütőképes nagycsapatát. Ehhez fűződően olyan elméletek születtek, hogy maga Fidel ölette meg aztán bosszúból Kennedyt, ám utóbbira semmi bizonyíték nincs. Lehet, közel járnak az igazsághoz azok, akik szerint nem is lesz soha, legalábbis belátható időn belül nem, hiába kerültek és kerülnek nyilvánosságra az USA titkosszolgálatának X mennyiségű aktái, a havannaiak zárva maradnak. Hét mesebeli és hetvenhét valós pecsét, illetve kemény, makacs lakat alatt. A Fidel Castro hosszú szakállszőreiből sodort madzaggal összefogottan. Nem masnira, dupla csomóra kötve.

Nincs igazából benne a fényes legendáriumban – jól tudjuk ezt is, de nem árt felfrisíteni –, hogy Kuba egyik vezető embereként Ernesto Che Guevara az ottani véres-ve-

rejtékes munkatáborok atyja-megalapítója volt. Az első kényszermunkalágert ő építette a Guanahacabibes-félszigeten, ahová a rendszerrel összeférhetetlen vállalatvezetőket deportálták. Meg mindenkit, akit ellenségnek néztek. Nem utolsó sorban a saját nemükhöz vonzódotkat, akikről Evo Morales bolíviai elnök manapság egészen különleges elméletet alkotott. Szerinte ugyanis a homoszexualizmust, legalábbis a férfi homoszexualizmust a csirkehús fogyasztása okozza. A magyarázat pofonegyszerű, ugyanis hipermodern tyúkjaink tele vannak női hormonokkal, s ettől hullik a hímember sörénye. Meg lohadt a *picója*. Ezért fog a nép, ahol fog, nem másért.

Item. *Hasta la vista...*

Ismert dolog ugyancsak, hogy Che Guevara és Fidel Castro barátsága-testvérsége nem bírta ki túl sokáig a fergeteges hatalomátvétel után. Két dudás egy csárdában? Egyik legfontosabb kubai emberként, Kuba utazó nagyköveteként Che bejárta a fél világot. Kezet fogott láncos kutya Titóval, kis tapasztalatcsere keretében értesült a politikai foglyok intenzív köttöréssel való foglalkoztatásának adriai modelljéről. Magyarországon is megfordult (ahol majd Carlos is, említettük már), találkozott Kádár János köztársasági elnökkel, vagyis Kádár elvtárral, tájékozódott az 1956-os magyar szabadságharcról, amelyet pusztán ellenforradalomnak tekintett jómagá is. Mindez semmilyen rossz érzést nem keltett Castróban, ellenben az igen, amikor Guevara – mivel dühítette a sztálinizmus felpuhulása, mint páncélja a beteg teknősnek – olyat talált mondani a szovjetekre, amitől Fidel Castrónak kiesett a szivar a szájából, s kilyukadt a kedvenc perzsaszőnyege. Érthető mód Guevara lassan margóra szorult a kubai politikában. Főleg azzal, hogy a hruscsovi érában inkább a kínaiak felé fordult, inkább Mao Ce-tunggal szimpatizált, holott Fidel Castro az oroszokat tekintette természetes szövetségeseiknek. Che tehát, ha még nem is ásta meg a maga sírját rögtön, de elkezdte, hogy végre felfogja, mit tett, mit tesz. Mivel nem feködött neki, hogy megtépje ingét és jajgasson, vagy fejére hamut szórjon vastagon, bárkihez is bűnbocsánatért esdekeljen, úgy döntött, *hasta la victoria siempre*, a forradalom exportján dolgozik tovább. Második feleségétől Cesar Vallejo, a chilei Pablo Neruda lágy, szomorú verseivel búcsúzott, Castrótól pedig egy levéllel, amelyet utóbbi hatvanötben nyilvánosan fel is olvasott, ám csonkán, így született a fentebb idézett szállóige. A levél igazából így végződött: *...a haza vagy a halál.*

Most pedig ismét egy kis csevely a világhálóról (kérdés: mit jelent Che jelmondata?):

PIKASSZÓ: A *victoria* győzelem, a *siempre* meg örökre, ha jól tudom.

VAKARCS: A *hasta la vista* meg viszlát, nem?

PIKASSZÓ: A teljes győzelemig, te köcsög!

VAKARCS: Mi?!

PIKASSZÓ: Hi, hí!

Bolívia előtt volt egy tanulságosnak kínálkozó, fájó (kongó?) úrt hagyó kongói fejezet Che életében még, amely fejezet annyiban érdekes, hogy rémes fiaskóba torkollott.

CHE: Eh, nem lehet felszabadítani egy országot, ha az nem hajlandó küzdeni érte.

Lényeg, hogy a Nagy Bátyus Castro innen még kimenekítette egy csodálatos illa-berek-nádak-erekkel a Tanganyika-tavon keresztül Guevarát. Innen még igen, krokodilok és vízilovak, afrikai moszkitók közül. *Oh, igen, hasta la vista, comandante Che Guevara!*

A kongóinál nem kevésbé tűnt kockázatosnak a bolíviai expedíció, mégis több reménnyel kecsegtetett. Többel, mint az argentinai akció, ahol hasonlóképp gyorsan kiment a lég a labdából. Che például nagyban bízott a bolíviai bányász-tömegek kirobbantható elégedettségében, ezért az ott alakult Nemzeti Felszabadítási Hadsereg nevében időnként közleményekkel szórta meg őket, szélesebben az egykori Nagy Névadó Felszabadító (maga is diktátor) Simón Bolívar (egyik) egészen átvett és letaposott népét. Az első számú közlemény ezzel kezdődött: **LE A REAKCIÓS HAZUGSÁGGAL, ÉLJEN A FORRADALMI IGAZSÁG!** Aztán azzal folytatódott, egész érdekes megfogalmazásban, hogy bizonyos zsarnok *gorillacsoport* (kis utánajárással közben kiderül, hogy Perón argentin diktátort csúfolták elsősorban így !), miután munkásokat gyilkolt le és előkészítette a talajt, hogy kincseiket végérvényesen az észak-amerikaiak kezére játssza, megalázó népkomédiába kezdett. Ha eljön az igazság órája, és a nép fegyvert fog és felkel, és a fegyveres elnyomásra fegyverrel válaszol, ez a csoport újabb hazug, csalárd játékba kezd majd. A mai napon

tehát felhívást intéznek (Cheék) a munkásokhoz, parasztokhoz, értelmiségiekhez, mind- azokhoz, akik elérkezettnek látják az időt, hogy az erőszakra erőszakkal válaszoljanak, fel- emeljék az éhínségtől napról napra egyre sújtott nép életszínvonalát, megmentsek az országot, melyet felszeletelve eladtak a jenki monopóliumoknak stb. A felhívás arról szól tehát, hogy mindazok, akik így éreznek, lépjenek a cselekvés útjára, a harc mezejére. Az Úr velük! Vagyis ő nem? Viszont Ernesto Che Guevara igen. Mindenesetre, olybá tű- nik, Úristent nem zárták ki egyértelműen a játékból soha a latin-amerikai balosok, nyil- vánvaló tekintettel a tömegek mély vallásosságára. Így kerülhetett Jézus Krisztus és Marx képe egymás mellé, vagy Leniné a Boldogasszony szomszédságába Bolíviában, miként azt e sorok írója anno az emlékezetes lengyelországi sztrájkok idején a gdanski hajógyár por- táskablaiban látta. (Egy másik miliőben természetesen.)

CHE (plakátszerű üvöltéssel): MINDENT TÚZBE ÉS VÉRBE KELL FOJTANI, MÍG A POLOSKÁK, MELYEK MÁSOK VÉRÉBŐL-VEREJTÉKÉBŐL HÍZTAK MEG, HALOMRA NEM DÖGLENEK!

Ami konkrétan az egész kontinensre kiterjesztendő gerillaharcot illeti, az már a legele- jén nagy nehézségekbe ütközött, csaknem megfeneklett. Az volt a helyzet ugyanis, hogy a szovjet állásponthoz hasonlóan nem csak a bolíviai, de a latin-amerikai marxisták mind, egytől egyig elleneztek ezt az elképzelést, ennél fogva azt tették, hogy kiszivárogtattak, ma- gyarán: simán beköpték, elárulták a Bolíviai Nemzeti Felszabadító Hadsereget, terves- tül-szándékostul. Ez azt eredményezte, hogy a hadműveleteket gyorsan át kellett helyez- ni másik színtérre, nevezetesen a kelet-bolíviai Andok gerillaharcra kevésbé alkalmas te- repére. Ám a fő gondot az jelentette, hogy miként Kongóban, a gerillák magukra marad- tak. Nem csupán a helyi marxista mozgalmak nem támogatták őket, de igazából a lakos- ság sem. (Naná, majd mákos... guba ingyen!)

Utolsó, nehezen kislabizálható, 1967. október 7. keltezésű, ellentmondásos naplóbe- jegyzésében Che (részeg lehetett vagy csak nagyon álmos?) ezt mondja: *Gerillacsapatunk fennállásának tizenegyedik hónapja is letelt bonyodalmak nélkül, idillikusan, mígnem 12.30- kor kecskéit terelve egy öregasszony jött be a kanyonba, ahol tanyáztunk, s kénytelenek voltunk őrizetbe venni. Semmi érdemlegeset nem tudott mondani a katonákról, mindenre csak azzal válaszolt: nem tudja, nem tudja, meg hogy régen nem járt már erre felé. Csak az utakról tudott felvilágosítást adni. Kiderült, hogy körülbelül egy mérföldre vagyunk Higueraستól, ugyancsak egy mérföldre Jagüeytől, Pucarától meg kettőre. 17.30-kor Inti, Aniceto és Pablito belátogatott az öregasszony házába, ahol nyomorék törpe lánya lakik vele. Adtunk neki 50 pesót, hogy egy szót se szóljon rólunk, de édeskevéis a valószínűsége, hogy ígéretét megtartja. A gyér holdvilág- nál tizenheten vágtunk neki az útnak, menetelésünk kimerítő volt, és rengeteg nyomot hagy- tunk magunk után a kanyonban. Házakat sehol sem láttunk, csak krumpliföldeket, amelye- ket a patak vizével öntöznek. Hajnali kettőkor ledőlünk aludni, mert semmi értelmét nem láttuk, hogy tovább küszködjünk.* Tehát szöges ellentéte annak, amit egy búskomor hangú, kellő elővigyázatosság nélkül súlyos depresszióba taszító kanadai énekes, név szerint Leonard Cohen énekelt meg *Partizán* című dalában, hogy hát őket, menekülő, de a szabad- ság eljövételében még bízó, erősen megtizedelt, elcsigázott partizánokat befogadta vala- hol egy öregasszony, hogy reggel folytassák útjukat. Ez az öregasszony úgy halt meg, hogy kukkot se szólt arról, a partizánok jobbra vagy balra távoztak, netalán toronyirányt men- tek, vagy el se mentek, csak elbújtak, amikor megérkeztek a katonák, s vallatóra fogták. (The Partisan: *frontiers are my prison...*)

Ernesto Che Guevara utolsó naplóbejegyzése után két nappal távozott az élők sorából. Bajtársa, Joaquin parancsnok, aki az utóvédet vezette, rég halott volt az idő tájt. A Río Grande egyik mellékfolyójánál figyelmenlül csapdába esett, szitává lőtt alakulatával együtt ott menetelt akkor már szellősen a pokolban vagy a mennyországban. (Figyelemre méltó Ernesto Che Guevara utolsó naplóbejegyzésével, majd pusztulásával kapcsolatban, hogy írásában egy törpe leányt említ, akit – máshonnan tudjuk – mintegy megálmódott az elő- ző éjszaka. Igaz, férfi formájában, de mindegy, mert törpét látni, főleg a sarokban, Krú- dy Gyula magyar álomfejtő, sikeres, de végül éhesen meghaló álomvadász szerint is nagy félelmet, szerencsétlenséget jelent, ahogy a szakáll simogatása pedig gonosz gyönyört. Ez utóbbinak, kérem, ki-ki találja meg a maga helyét és értelmezze ott!)

Nos, immár képbe került Gary Prado Salmón tábornok tehát, a bolíviai hadsereg hivatásos, az újabb időkben nyugalmazott tisztje, aki jól működő besúgóhálózata (meg egyesek szerint a CIA és a KGB vállvetett) segítségével ugyan, de nagy haditettet vitt végbe, hogy megtalálta Che Guevarát, mint tűt a kazalban, az Eduardo Floresnek adott interjújában egyértelműen elmesélte azt, amiről annyi változat született. Az alapos antigerrilla plusz rangeri kiképzésben részesült Gary Prado jól felszerelt, kiváló kondícióban lévő katonáival, ha lassan is, de hatvanhét szeptember végére immár majdnem teljes egészében bekerítette a fokozatosan lestrapáló, erősen csüggedő gerillákat, akiknek egy röpké összetűzés nyomán rá kellett jönniük, üldözőik csaknem a nyakukba lihegnek, nehéz lesz kijutni a kutyaszorítóból, azonban úgy látszik, még bíztak valamiben. Csak ám másban aligha bízhattak reálisan nézve, mint a talmi szerencsében, mivel minden összeköttetésük megszakadt, utánpótlásuk megszűnt, megbízható bázisuk nem volt. Olyan, ahol egy kicsit kifújhatták volna magukat. Hagyták volna összeforrni vágásaikat, múlni lázaikat, fertőzéseiket, gennyedéseiket stb. Che különben is olyan volt, már aprócska korától kezdve, mondták egyesek, mint az érzékeny költő, József Attila (kinek *Tiszta szívvel* című költeményét a világsztár Antonio Banderas szavalta újabban). Sebét mindig elvakarta, pedig édesanyja csattanó pofont is tudott adni érte.

Na, lássuk csak tovább! Az utolsó előtti esemény-sort egy, az esthomályban épp a maga kis nyavalyás szurdokbéli krumplicsüvegét öntöző paraszt indította be, aki látott arra pár fegyverest. Rettenetesen megjéjd, nem mert mozdulni, míg a gerillák el nem haladtak, aztán – saját szavaival élve: – mint a pampai baknyúl, oly fürgeséget mutatva, tette meg az utat a legközelebbi katonai szálláshelyig, hogy elmondja, mit látott. G. P. Salmón tábornok, akkor még kapitányi rangban, e hírré embereivel azonnal arra vette az irányt, körbefogta a helyet, majd elkezdődött az aprólékos átfésülés. Két szurdok közül az egyik bejáratánál ellenállásba ütköztek, s onnantól kezdve órák hosszat tartott kisebb-nagyobb megszakításokkal a lövöldözés. Gary Prado fentről, a sebtében létrehozott vezetői állásból szemlélte a dolgok alakulását, és természetesen igyekezett befolyásolni azt. Mondja, két szép szemével látta egyik pillanatban, ahogy két toprongyos gerilla kimászik valamiféle kürtszerű képződményből, majd elindul felfelé. Fent rögtön elébük ugrottak a katonák, s orruk alá dugták a puska csövét. Prado tüstént felszólította őket, hogy azonosítsák magukat, mire egyikük csak ennyit mondott, hogy ő Che Guevara. Másutt még az olvasható, hogy Che ehhez hozzáfűzte azt is, meglehetősen rekedt hangon, hogy ne lőjenek rá, mert számukra élve sokkal értékesebb lehet, de erről Gary Prado nem tesz említést a beszélgetésben, amelyben egyébként csaknem döbbszent tanácsalansággal, akár némi csalódottsággal tekint iskolázott tiszti szemével a gerillák képzetlenségére, ostoba tévedéseire. Különös tekintettel a hadtestről levált, külön feladatot teljesítő, utána oda soha vissza nem találó utóvédre.

PRADO: Hallja, ha ön elmegy a barátjával egy futballmérkőzésre, ahol sok ember van, nyilván azt mondja a társának, figyelj, netán elszakadnánk, akkor találkozunk abban a ká-

vézóban, oké? Vagy a virslis bodegánál. Ennek a csapatnak az esetében a tagok elszakadnak egymástól, és többé nem találkoznak. Szörnyű vezetői hiba! Továbbá Che arról ír elméletben, hogy állandó jelleggel zaklatni kell az ellent. Ehhez képest ő mit tett? Folyamatosan menekült. Tehát a katonai vezetés nagyon gyenge volt. Világos, sokat nyomott a latban, hogy elvesztették a főhadiszállásukat. A hadsereg elfoglalta azt, így a gerillák vándorlásra ítéltettek, nomádokká váltak, miközben teljesen elszigetelődtek, mégis, mégis.

FLORES: Szivar nélkül maradtak...

Rózsa Eduárd csipkelődésén, szurka-piszkáján túl elgondolkodtatók a homlokát ráncogató tábornok szavai. Különösképp, ha tudjuk Guevaráról, ahogy tudjuk, hogy a kubai hatalomátvétel egyik döntő, ha nem a „legdöntőbb” csatájának vezére volt. Persze, Kongóban és Bolíviában más körülmények uralkodtak, ami jórészt magyarázattal szolgál a krachra. Ugyanakkor módfelett izgató, ezért megvizsgálandó magának a kérdezőnek, a Las Américas hotelben odalett (vagy másutt odalett, csak visszacipelt?) Eduardo Flores költőnek és katonának a harci tapasztalattára, mindenkori rátermettsége ugyancsak. Erről is erősen megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint a horvátországi hadszíntéren való hosszabb szereplésével az utóbb maga is tábornokká, ebben az esetben *pukovník*ká előléptetett Flores igen közel került a harci tudományokhoz, pontosabban bele a közepükbe, mások szerint viszont közönséges hantás pancser volt. Tapasztalt tábornok semmiképp. Dilettáns, miként az írásaiban is. Folyton azért lármázott mellesleg, miért nem fizet neki a horvát állam jobban, többet. Bőkezűbben, miként a katonatiszt, ha már ő egyszer az életét tette fel a horvátok véres szabadulásáért. Mindenesetre nehéz rálátni az igazságra. Legfőképp ha tudjuk, maga Eduardo sok dolgot hagyott homályban e körül úgyszint. Abszint. Nem egyszer nyilatkozott úgymond rugalmasan ebben a tárgyban is.

Mármost, ha elkapták Che Guevarát, mesélte tovább Gary Prado, nekifogtak megkötözni, mire ő:

CHE: Ne aggódjon, kapitány úr.

PRADO: Nem aggódom.

CHE: Ön követett minket. Önök rangerek, ugye?

PRADO: Igen.

CHE: Gondoltam. Mert a minap láttuk önöket elhaladni erre. Akkor most megtaláltak.

PRADO: Meg.

CHE: Ne aggódjon, kapitány úr, már vége van.

PRADO: Meg kell tennünk a szükséges óvintézkedéseket.

CHE: Ihatok vizet?

PRADO: Ihat, de csak az enyémből.

CHE: Köszönöm.

PRADO: Nincs mit.

CHE: Van cigarettám, rágyújthatok?

PRADO: Az enyémből igen.

CHE: Nem, nem... fekete dohányt szívok.

PRADO: Mindjárt kerítünk.

CHE: Hálás vagyok.

Prado szerint Che Guevara fáradt volt és levert. Úgy nézett ki koszosan és piszkosan, tetvesen, ótvárosan, hogy annak semmi köze a róla később kialakult, idealizált képekhez. Képhez. Ahhoz a bizonyos KÉPhez! Egyébként látták, láttak eladdig csaknem mindent a helybéli parasztok is, akik, legyőzve félelmüket, a csata végére a szurdok legfelsőbb pontján verődtek össze, és utóbb segítettek La Higuera cipelni a sebesülteket, meg a hullákat. Ott Prado kapitány úgy döntött, Chét bezáratja a helybéli kis szutyokintézet iskola egyik termébe, a vele foglyul ejtett harcost, bizonyos Willyt, ezt az álneves valakit a holtakkal a másikba, aztán majd csak eldől, mi legyen. Márpedig végül az lett, ugye, ami. Vallomása szerint Prado nem bírta ki, hogy a még élő Che Guevarától meg ne kérdezze azt, ami az oldalát furdalta.

PRADO *(őszinte dühvel)*: Minek jött Bolíviába? Nem értem.

CHE: Mit nem ért?

PRADO: Azt, hogy hazánk néhány éve forradalmi változáson ment át, amely megváltoztatta az országot.

CHE: Igen, tudom, itt voltam ötvenháromban, a forradalom után.

PRADO: Akkor magának tudnia kell, hogy agrárreformot hajtottunk végre! Hogy álamosítottuk a bányákat! Hogy az ország szociálisan fejlődik! Akkor mi a pöcsnek mászott ide, de tényleg?! Ment volna vissza Kongóba!

CHE: Nem csak az enyém volt a döntés.

PRADO: Hanem kié? Fidelé?

CHE: Más szintekről van szó.

PRADO: Miféle más szintekről?

(Csend)

FLORES: Részletezné a körülményeket, amelyek Che Guevara halálához vezettek?

PRADO: Igen. Lehetőségem volt beszélgetni erről az ügyről egy személlyel, aki részt vett a döntéshozatalban. Alfredo Ovando Candía tábornokról van szó. Ő volt a főparancsnok akkoriban. Tíz évvel az események után találkoztunk Madridban, mivelhogy akkor már visszavonult és ott lakott, én meg pont ott voltam katonai attasé. Nagyra becsültem, meg is látogattam. Beszélgettünk lazán a Real csapatáról, Puskás Ferenc is szóba került. Gazpachót szürcsöltünk. Jó kis piros leves volt. Kérdeztem tőle egyszer csak, miért hozta meg azt a döntést, mi történt. Pontosán így noszogattam, hogy drága tábornokom, rajta, magyarázza meg! Tessék, nyugodtan.

OVANDO *(akárha kissé távolabbról)*: Hm... azon az estén, október hetedikén tanácskoztunk Renécóval.

PRADO: Renécón René Barrientos elnököt értjük.

OVANDO: Ja, Renéco ott volt Juan Jotával, azaz Juan José Torres Gonzalezzel a vezérkar éléről. Meg a vezérkari főnökség parancsnoka. (?)

PRADO: Nos?

OVANDO: Összeültünk, elemezni kezdtük a helyzetet. Akkor láttuk, az lenne a logikus, ha hadbírótság elé állítanánk. A probléma csak az volt, hogy nincs halálbüntetés Bolíviában, a maximum harminc év börtön, ezért azon kezdtünk rágódni, hogy hova is tethetnénk harminc évre, ha nincs egy darab megbízható fogda sem, csak épülőben. Eltenni hát, de hova? Nem befőtt.

PRADO: Nos?

OVANDO: Ráadásul állandóan ki legyünk téve mindenféle nyomásnak, látogatásoknak és tüntetéseknek... mit tudom én. Mindig csak nyugtalanság lett volna. Megszületett hát a döntés.

FLORES: Hogy volt tovább?

PRADO: Úgy, hogy rejtjelezve érkezett a parancs Vallegrandéba a sürgős teendőről, csak éppenséggel nem tartalmazta annak részletes módját. Rögtön éreztük, hogy ez rengeteg gondot fog okozni mind most, mind a jövőben, de nem volt mit tenni, salamoni megoldás nem létezett. Egész pontosan Zenteno ezredest bízták meg a feladat végrehajtásával, ő pedig az altisztek közül kért két önkéntest. Jelentkezett Mario Terán és Bernardino Huanca őrmester. Miután meghallgatták a hadosztályparancsnok utasításait, kértek némi rumot, koccintottak, lehajtották, aztán egyszerre léptek be. Egyikük az egyik tanterembe,

másikuk a másikba, és szó nélkül egy-egy sorozatot eresztettek a foglyokba. Mario Terán Che Guevarával, Bernardino Huanca pedig Willyvel végzett. Csak a halottak látták, aztán mégis... híre ment.

TERÁN: Én hallgattam, mint a sír, miként Bernardino is. Amikor leszereltem, agastyán létemre most már elárulhatom, Paraguayba mentem, ott éltem Pedro Salazar álnévvél. Érdekes, hogy amikor elveszítettem szemem világát, mert hályog borult rá, s már a Granmát se tudtam olvasni, amit a fiam küldözgetett nekem, úgy esett, hogy kubai orvosok gyógyítottak meg. Így most még egy darabig élvezhetem az ég kékjét, erdők zöldjét, unokáim mosolyát. De arra a kérdésre ma sem válaszolhatok, hogy a CIA védelme alatt álltam-e, vagy netalán állok még most is. Ezt kinek-kinek a fantáziájára bízom.

FLORES: Jó. Tehát a katonai vezetés hibái emitt is.

PRADO: Sajnos. Che Guevara harcban halt meg, ez volt az elképzelés, de nem kérdezték meg tőlünk, nem kérdezték meg tőlem, vajon mondhatjuk-e, hogy így volt. Mert akkor azt mondtam volna nekik, hogy nem.

FLORES: Logikus.

PRADO: Hát persze...

FLORES: Az emberek látták.

PRADO: Sokan. És egy országban, ahol nincs cenzúra, mert akkor nem volt, az újságírók tömegesen érkeztek Vallegrandéba, mivel értesültek róla, hogy a gerillaháborúnak itt ezzel vége. A legbátrabbak elmentek egészen Pucaráig, mert csak odáig ért az út, onnan már csak gyalog vagy számárháton lehetett továbbmenni. És mentek is. Aztán beszélni kezdtek az emberekkel, közöttük azokkal a földművesekkel, akik segítettek nekünk...

FLORES: ...információkkal, teherszállítással és a többivel, azokkal az emberekkel?

PRADO: Épp úgy, azokkal. És akkor mondták az újságírók, hogy Che meghalt. Erre nagyot néztek a parasztok, hiszen az imént még ott látták sétálni. Ekkor jött az első, még halovány kétely. Hogyan eshetett el csatában Che, ha emezek utána látták élve emitt? Valami bűzlik Dániában. Ezt a lapszust a főparancsnokság utána próbálta helyrehozni, de csak hibát halmozott hibára. Egy második kommunikében azt állították legfelülről, hogy Guevara az ütközetben szerzett sebeibe pusztult bele.

FLORES: Ám nem maradt ennyiben az ügy.

PRADO: Nem. Mert pár nap múlva nyilvánosságra került a boncolás eredménye. A halottkémi bizonyítványban ott állt feketén-fehéren, hogy kilenc lövés érte a mellkasát. Hát az a helyzet, hogy senki se mászkál csak úgy kilenc golyóval a mellében. Ki is robbant a balhé rögtön. Mindezek után végül az elnöknek is meg kellett szólalnia.

BARRIENTOS (*korty víz, aztán határozottan*): Én rendeltem el a kivégzését, én vagyok egyedüli felelőse ennek az ügynek.

FLORES: Tegyük hozzá, hogy mindez jogában is állt, nemde?

PRADO: Abban az időben nem beszélhettünk úgy emberi jogokról, mint manapság. Akkoriban ők is Kubában sokakat lepuffantottak tárgyalás nélkül, ez volt az általános gyakorlat. A gerilláknak nálunk nem voltak jogaik. Annyi se, mint ez a kis piszok a rózsaszín körmöm alatt.

FLORES: Fontos elem, hogy Che külföldi volt.

PRADO: Ebben az értelemben fegyveres invázióról beszélhetünk.

FLORES: Így van.

VAKARCS: Végre, végre valahára porrá lett a nagy mítosz!! Köszönjük, Eduardo!!!! Világszenzáció!!!!!!!!!!!!

ELBESZÉLŐ: Rendben, maradjunk csak ennyiben.

Ennek a kettős vagy többes, duplán, triplán stb. kanyargó történetnek, ha nem figyelünk fel rá, van egy közös magva, lényege. Érintkezési pontja, de – párhuzamot akár félre – egymásra épülése. Mégpedig az, hogy valamiért mindketten, Guevara is, Flores is, a bomba gyújtózsínójának nézte ezért vagy azért az „ellentétek országát”, ahogy az sokhelyütt írva vagyon, hogy milyen ellentmondásos ország ez a kusza, nehezen megfejthető Bolívia. Che ugyan nem sorolta fel rabul ejtőjének, fogva tartójának, vallatójának és bizonyos értelemben hóhérjának is a saját indokait, nem szegezte érveit Gary Prado keskeny, bozontos mellének, de tény, hogy épp ott kísérelt meg kirobbantani majdan futótűzként terje-

dő forradalmat. Eduardo Flores ugyanakkor – nyilván Che Guevara számtalanszor lefeszett, megénekelte, világhőssé gyúrt, félistenné duzzadt csillagos alakjának és művének, Santa Clara legendás felszabadítójának, Che dicső (mások szerint kutyafasz) tetteinek ismeretében – beszélhetett önmagához hű dodonai sejtelmességgel egyik sokat emlegetett, csak a halála után közzétett interjújában arról, túl Santa Cruz autonómiáján, hogy Bolívia esetében egy belső fegyveres konfliktus az ország széteséséhez vezethet. Márpedig ez olyan folyamatokat indíthat be az egész szubkontinensen, melyeket ma még nagyon kevés elemző mer prognosztizálni, csakhogy a végkifejletekig már nem kell sokat aludni. – Így vallott ez a gyakorta undokul pimasz újságíró szerepében, álcájában is fel-feltűnő ember, kíváncsi Eduárd, akit a különféle verziók egyike szerint mély álmában lepett meg azon az éjjelen Santa Cruzban a gyilkos kommandó, megválaszolhatatlannak tűnő kérdéseket, XXL méretű kérdőjeleket hagyva maga után.

A helyszínen készült fotók egyikén Rózsa meztelen és holtan kiterítve: hanyatt hever a padlón (ő se ért többet élve?). Ott fekszik mindenféle krisztusi megbocsátó jelleg, elnéző megbékélés nélkül, amelyet a lelőtt Chének tulajdonítottak sokan. Az Egyszemélyes Nemzeti Anarchista Párt alapítójának domború hasán táblácska látható, rajta egy 1-es. Rózsa-Flores Eduárd pedig nem csak váteszi, de alanyi költőként egyes szám első személyben ezt is leírta, hogy:

*Mint madár Isten kertjében
Így érzem magam
Most, hogy öledben alszom.*

(Teszem hozzá én:

Oh, egyetlen dicső nőm? Allahom?) ■■■

Balázs Attila (Újvidék, 1955): író, műfordító. *Kinek Észak, kinek Dél* című kötete 2008-ban jelent meg az Új Palatinusnál.

